

ALGIRDAS MATULEVIČIUS APIE KRAŠTIETIŠKĄ RYTPRŪSIŠKĄ PATRIOTIZMĄ IR JO ATSIRADIMO PRIEŽASTIS

Lietuvininkų ir dar likusių prūsų tragedija - per antrąjį Šiaurės karą (1700–1721 m.) Prūsiją ir ypač Mažąją Lietuvą nusiaubęs 1709-1711 metų didysis maras ir badas. Dėl sunkios socialinės ekonominės padėties daugiausia žmonių mirė lietuvių ir prūsų, o ne vokiečių gyvenamuose Prūsijos valsčiuose. [...] | Mažąją Lietuvą Prūsijos karalystės valdžia surengė Didžiąją vokiečių kolonizaciją. 1710-1736 m. į Įsruties, Tilžės ir Ragainės apskritis, labiausiai nusiaubtas epidemijos, atkelta ~23 000 kolonistų [...], daugiausia iš Vakarų ir Vidurio Europos vokiškų kraštų [...]. Kolonistai iš valdžios gavo įvairių privilegijų [...]. Prūsijos valdžios įsakais ir kitais aktais buvo sudaryti lietuvininkų germanizacijos ir asimiliacijos socialiniai ekonominiai ir teisiniai pagrindai.

Šiuos procesus kuriam laikui pristabdė protestantiškos Prūsijos karalystės (nuo 1701 m.) valdžios legitimumo ir karalystės suvereniteto katalikiško Vokiečių (Kryžiuočių) ordino užkariauotose ir iki 1525 m. valdytose baltų žemėse pripažinimo tarptautiniu mastu problema. Protestantiškos karalystės nenorėjo de jure pripažinti ir popiežius, ir Šventosios Romos (Vokietijos) imperatorius. Vokiečių ideologai, intelektualai, norėdami pagrįsti jaunos karalystės teisėtumą, ėmė propaguoti vadinamąją prūsiškąją politinę kryptį, plito prūsiškasis-lietuviškasis patriotizmas: autochtonai yra prūsai (neoprūsai, arba naujieji prūsai), lietuvininkai, o vokiečiai - kolonistai. Esą senosios Prūsos ir Mažosios Lietuvos teritorijoje susidarė nauja tauta ne iš ordino riterių ir jų palikuonių, o iš autochtonų ir vadinamųjų kultūringų taikių naujųjų vokiečių kolonistų. Karalystė esanti teisėta ne Vokiečių ordino, o senprūsių istorinio palikimo paveldėtoja; juk ir valstybė jų vardu vadinama. XVIII a. 1 pusėje išlikusiems negausiems prūsams baigus vokiečių, Prūsijos karalystės visuomenės dėmesys krypo į jų artimus giminaičius lietuvininkus. Šis vietinis patriotizmas palankiai veikė lietuvių raštijos plėtrą, visuomeninį kultūrinį gyvenimą. Tarp vietos vokiečių plito vadinamasis kraštietiškas tautybinis patriotizmas, didėjo atskirtis nuo senųjų etninių vokiečių žemių (Vokietijos) gyventojų.

Algirdas Matulevičius, „Lietuvininkai: nuo kultūrinės autonomijos iki prisijungimo prie Lietuvos valstybės (XIX a.-1918 m.)“, in: *Mažoji Lietuva: lietuvininkų kovos*, [sudarė Vytautas Šilas], Vilnius: Andrena, 2010, p. 14–16.